

บทที่ 2

วิกฤตการณ์การศึกษา

ระบบการศึกษาที่ผ่านมาเป็นระบบการศึกษาที่ล้มเหลวจริงหรือ บางท่านอาจจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับคำกล่าวนี้ การศึกษาภูมิหลังคงจะพอทำให้เราเข้าใจความมาเป็นและจะต้องปรับอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน แนวความคิดนี้อาจจะทำให้ผู้อ่านมองย้อนไปในอดีตหรือแม้แต่ในปัจจุบัน การศึกษาของเราซึ่งคงจะมองทั้งระบบว่าการจัดการศึกษาที่ผ่านมาเราคำนึงถึงคนกลุ่มไหน และคนกลุ่มไหนที่เสียประโยชน์ (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2541 : 17)

1. การมุ่งสร้างแต่ “ยักษ์” และ “เทวดา”

บราวริง (Browning) กวีผู้มีชื่อเสียงได้เสนอความคิดว่า “อย่าเพียรพยายามสร้างยักษ์และเทวดาเลย จงพยายามยกคนทั้งชาติให้สูงขึ้นพร้อมกันเถิด” และท่านได้สรุปว่า “เมื่อฐานแห่งชาติหรือคนทั้งหมดได้เขยิบขึ้นสูงแล้ว ย่อมมีกำลังที่จะต่อสู้กับชาติอื่นได้ทุกอย่าง” (เสน่ห์ จามริก : 2537) คำถามที่ว่า รัฐควรจะจัดการศึกษาให้กับคนกลุ่มใด ก็ยังเป็นปัญหาทุกยุคทุกสมัย อย่างไรก็ตาม เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี นักการศึกษาคนสำคัญของประเทศไทย ท่านได้เสนอแนวคิดการจัดการศึกษาว่า รัฐควรจัดการศึกษาเพื่อประโยชน์ของคนเป็นส่วนใหญ่ ไม่ใช่จัดให้เพื่อบุคคลคณะใดคณะหนึ่งโดยเฉพาะ ทั้งนี้เนื่องจากพลังความเข้มแข็งของชาติขึ้นอยู่กับคุณภาพของคนทั้งประเทศ “การจัดการศึกษาเฉพาะสำหรับหมู่คณะถึงจะจัดให้สูงสุดเพียงใดก็ไม่ใช่กำลังอันแท้จริงของชาติ” ซึ่งถ้าจะขยายความว่า คนจำนวนน้อยและเป็นผู้มีฐานะเท่านั้นจึงจะได้รับประโยชน์สูงสุดจากการศึกษาที่รัฐหยิบยื่นให้ แต่นั่นก็เป็นคนกลุ่มน้อย ไม่พอที่จะเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศ ซึ่งรัฐบาลที่เข้ามาบริหารการจัดการศึกษาของประเทศอาจจะยังไม่เข้าใจในเรื่องการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง ซึ่งผลผลิตออกไปแต่ “ยักษ์” และ “เทวดา” แต่คนที่อยู่ห่างไกลจากเมืองหลวง คนชนบทซึ่งมีจำนวนมากกว่ากลับได้รับการเหลียวแลน้อยมาก ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม ตลอดจนความไม่เป็นธรรมในระบบการจัดการศึกษา คือระดับล่าง หรือการปรับพื้นฐานของการศึกษายังด้อยด้วยคุณภาพและงบประมาณที่ถูกจัดสรรไปให้กับระดับอุดมศึกษาเสียเป็นส่วนมาก

2. การละเลยทอดทิ้งภูมิปัญญาเดิม

การศึกษาสมัยใหม่แยกส่วนออกจากความเป็นจริงในชีวิต และขาดการพัฒนาบนรากฐานวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิมในสังคมไทย

แต่เดิมการศึกษาและวิถีการดำเนินชีวิตและอาชีพมักจะไม่แยกส่วนออกจากกัน ความรู้ในการอาชีพ การรักษาโรค ความรู้ทางช่าง ดนตรี อาหาร การดำเนินชีวิตในหลาย ๆ ด้าน ปัจจุบันถูกละเลยไม่ได้รับการพัฒนาให้ทันสมัย บุคคลที่เต็มเปี่ยมไปด้วยประสบการณ์ เข้าถึงวิญญาณแห่งวิชาชีพ ความชำนาญชำนาญ ซึ่งหาไม่ได้อีกแล้วในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ นับวันแต่จะสูญสลายไปตามกาลเวลา แต่หากกลับถูกทอดทิ้งไม่เห็นคุณค่าของบุคคลที่ถูกขนานนามว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom)

การศึกษาสมัยใหม่เป็นระบบการแข่งขันที่แพ้คัดออก คนส่วนใหญ่เมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาแล้วส่วนใหญ่มุ่งเข็มไปสู่การเรียนในระดับอุดมศึกษา การพัฒนาคนในระดับกลางคือ การเข้าสู่อาชีพยังได้รับการสนับสนุนน้อย ทำให้เกิดช่องว่าง ขาดกำลังคนที่มีความรู้ การทำงานในโรงงาน ซึ่งผู้คนที่ทำงานในโรงงานมักจะมีความรู้น้อย ไม่สามารถปฏิบัติการในโรงงานซึ่งจะต้องใช้ความเข้าใจ และมีความรู้ทางภาษาอังกฤษบ้าง

การเกษตรกรรมถูกทอดทิ้ง เพราะจำนวนคนที่เป็นแรงงานจะพากันเข้ามาทำงานในเมืองหลวง เพราะเห็นว่ามีรายได้ดี ตามหมู่บ้านก็จะมีแต่เด็กและคนชรา

ขณะที่กลุ่มคนบางกลุ่มมุ่งเข็มไปรับราชการ เพราะเห็นว่าเป็นงานที่มั่นคง และดูจะมีเกียรติและศักดิ์ศรี

จะเห็นว่าระบบการศึกษาไม่ได้อำนวยความสะดวกให้กับคนส่วนใหญ่อย่างทั่วถึง

3. การศึกษาการเรียนรู้บนฐานมายาคติและอาณานิคมทางปัญญา

ระบบการศึกษาที่หล่อหลอมมนุษย์ให้เหมือนหุ่นยนต์ คือให้แต่ระบบท่องจำ เป็นนกแก้วนกขุนทอง ใครที่ท่องเก่ง ทำตามครูสอนครูบอกทุกอย่างอย่างเป็นเด็กเก่ง การศึกษาของไทยยังขาดการฝึกฝนพัฒนาความสามารถในการคิด และการวิเคราะห์ที่เป็นระบบ ไม่ได้ถูกฝึกให้มีการคิดอย่างไตร่ตรองรอบคอบหรือคิดเป็นระบบ จึงไม่แปลกใจที่สังคมไทยจะถูกชักจูงได้โดยง่ายและหลงตน คิดว่าการเจริญทางวัตถุนั้นแหละเป็นความเจริญอย่างแท้จริง ซึ่งเมืองไทยเป็นเมืองพุทธศาสนาแท้ๆ แต่การจัดการเรียนการสอนเราไม่ได้คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม การบูรณาการ หรือการผสมผสานปัจจัยหลายๆ อย่างเข้าด้วยกัน เพื่อให้เหมาะกับวัยและการพัฒนาการของเด็กในสังคมไทย

อย่างไรก็ตาม การศึกษาไม่สามารถแยกออก สังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทเป็นสำคัญในการดำรงชีวิต

4. ระบบการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นแต่ประโยชน์ส่วนตน

ปัจจุบันคนส่วนใหญ่คิดว่าการได้รับการศึกษาจะทำให้ได้ทำงานดีๆ มีเงินเดือนสูงๆ มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีเกียรติในวงสังคม ดังนั้น การจัดการศึกษาของเราจึงมักยกย่องบุคคลที่เรียนดี เรียนเก่ง แต่ถ้าจะพิจารณาความหมายและหลักการของการ จัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 1 มาตรา 6 “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไปให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข”

ส่วนมาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

ขณะเดียวกัน เมื่อต้องเผชิญหน้ากับปัญหาท้าทายต่างๆ ที่รออยู่ในอนาคต มนุษยชาติก็มองเห็นคุณค่าอันอเนกอนันต์ของการศึกษา ในอันที่จะช่วยให้ได้มาซึ่งสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นธรรมในสังคมตามอุดมคติ การศึกษาจึงเป็นการลงทุนที่สำคัญยิ่งสำหรับอนาคตของชาติ คอลัมน์ของลมเปลี่ยนทิศให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่อง “นโยบายการศึกษา” ว่า “การศึกษาของชาติ” ซึ่งเป็น “จุดอ่อนของประเทศ” แต่เป็น “นโยบายที่สำคัญที่สุด” ของทุกประเทศในโลกไปเสียแล้ว ประเทศที่เจริญแล้ว ทุกประเทศ เช่น อังกฤษ โทนีแบลร์ นายกรัฐมนตรีอังกฤษ หัวหน้าพรรคแรงงานใช้หาเสียงตอนนั้นเน้นอยู่ 3 คำคือ Education Education and Education ดังนั้น ความรู้เท่านั้นคืออาวุธที่ทรงพลังที่สุดในโลก (ไทยรัฐ, 2543 : 5)

อย่างไรก็ตาม จากวิกฤตการณ์ต่างๆ ทั้งที่เป็นมาในอดีตในประเทศและสิ่งที่ควรสร้างให้บังเกิดขึ้นในอนาคตข้างหน้า ควรหันย้อนกลับมาดูในอดีตเพื่อประสาทรอยเก่าต่อรอยใหม่ว่าควรจะต้องดำเนินไปในทิศทางใด และเมื่อศตวรรษที่ 20 ได้ปิดฉากลงพร้อมๆ กับการพัฒนาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 20 นั้นก็ไม่ได้ช่วยให้คุณภาพระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมดีขึ้นกว่าเดิมเลย รวมทั้งสัมพันธภาพระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองก็ไม่ได้มีความปรองดองกลมเกลียวเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเตือนคนไทยเนื่องในวันพระราชสมภพที่ผ่านมา 5 ธันวาคม 2543 ว่า **อย่าเอาอย่างต่างประเทศที่ทะเลาะกันและฆ่ากันตายอย่างหนัก การปฏิบัติระหว่างทั้งประชาชนทุกอายุ ทุกอาชีพ ให้ปรองดองกัน**

ประชากรเพิ่มขึ้น ต่างก็แย่งที่ทำมาหากิน ประเทศที่เป็นมหาอำนาจ พยายามที่จะดึงผลประโยชน์จากประเทศด้อยโอกาสด้วยการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ทำลายสิ่งแวดล้อม แม้แต่คนในชาติก็ไม่ได้คำนึงมากนักในการรักษาสิทธิประโยชน์ต่างๆ ของประเทศตน

วิกฤตอีกอย่างหนึ่งก็คือ จำนวนประชากรของพลเมืองโลกจะเพิ่มขึ้น และมีการสรุปว่าสถิตินักเรียนในประเทศกำลังพัฒนาจะมีอัตราสูงขึ้น คือในปี 2000 จะมีนักเรียนประมาณ 1,000.15 คน และจะเพิ่มขึ้นเป็น 1,000.3 ล้านคนในปี 2025 นั้นหมายถึง อัตราการเพิ่มของประชากรโลก

ขณะที่ความต้องการทางการศึกษาสูงขึ้น แต่ในขณะเดียวกันทรัพยากรสิ่งแวดล้อมกลับถูกทำลายเสียหายไปเป็นจำนวนมาก อย่างนี้เราสามารถพูดได้อย่างเต็มปากเต็มคำหรือไม่ว่าการศึกษาเป็นการสร้างสรรค์หรือการทำลายกันแน่

การที่มีการบุกรุกแหล่งทรัพยากร และถูกทำลายลง แต่ไม่สามารถหามาทดแทนหรือกลับสู่สภาพเดิมได้ แม้ว่าในยุคนี้จะมีวิทยาศาสตร์ที่ล้ำยุค มีเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าเพียงใดก็ตาม ก็ไม่สามารถทดแทนให้เหมือนเดิมได้ และนับวันก็จะถูกไล่ล่าจากบุคคลที่เรียกว่ามนุษย์ ต่อไปสัตว์บางประเภทคงจะต้องสูญพันธุ์ด้วยน้ำมือของคน ต่อไปนักเรียนก็คงจะได้ดูแต่รูปภาพ เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง

การที่มีประชากรเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในประเทศที่กำลังพัฒนา และประเทศที่ยังล้าหลังอยู่ ทำให้ที่ดินถูกบุกรุก ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายด้วยสารเคมี ชนิดต่างๆ แม้แต่ชั้นโอโซนของบรรยากาศก็ยังคงถูกทำลาย น้ำขาดแคลน แม่น้ำลำคลอง ทะเล

มหาสมุทร กลายเป็นที่รองรับขยะ จึงน่าเป็นห่วงชนรุ่นหลังว่าจะตกอยู่ในสภาพอย่างไรต่อไปในอนาคต

5. การศึกษาปัจจุบัน แนวโน้มแห่งการทำลายบุคคลและสังคม

ขณะที่สภาพการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลง ทำให้ประเทศส่วนใหญ่กลับหันมาดูระบบภายในประเทศ บางประเทศจึงหันมาเอาใจใส่กิจกรรมของประเทศตนมากขึ้น อย่างประเทศอินเดีย ตลอดระยะเวลา 2 เกือบ 3 ปีที่ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ถูกผลกระทบจากวิกฤตการณ์ของเศรษฐกิจ ยุคไอเอ็มเอฟกันทั่วหน้า ประเทศอินเดียกลับไม่มีข่าวรายงานว่าถูกผลกระทบทางเศรษฐกิจ มาทราบภายหลังว่า ประเทศอินเดียเลือกเปิดการค้าเสรีอย่างระมัดระวัง เขามีพลเมืองกว่าพันล้านคน ถ้าเศรษฐกิจล้มเหลว ประเทศจะต้องประสบกับความเสียหายอย่างแน่นอน ดังนั้น เขาจึงวางแผนอย่างรอบคอบและระมัดระวังไปด้วย

นอกจากนี้ การอพยพย้ายถิ่น การล่มของสถาบันครอบครัว การขยายชุมชนเมืองที่ไร้การควบคุม การแพร่ขยายของอาชญากรรมและความรุนแรง จากรายงานข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะข่าวอาชญากรข้ามชาติที่เข้ามาก่อความรุนแรงในประเทศ อาทิ เมื่อเร็วๆ นี้ นักโทษพม่าคุมตัวประกัน ซึ่งเป็นวิทยากรและผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของเรือนจำภายในคุกที่จังหวัดสมุทรสาคร จนกระทั่งมีการยิงกันจนตัวประกันเสียชีวิต และ เหตุการณ์อื่นๆ อีก เป็นต้น ก่อให้เกิดความไม่สงบขึ้นภายในประเทศ

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เกิดขึ้นมาในศตวรรษที่ 20 ย่อมจะมีด้านบวกและลบ อย่างเช่น ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ขึ้นมา นอกจากนี้จะให้ผลดีในแง่ที่คนสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม ผลลบก็มีปรากฏให้เห็นเช่นในด้านการสื่อสารที่ไม่เท่าเทียมกัน ประเทศที่มีฐานะร่ำรวยก็มีโอกาสส่งเสริมให้ประชาชนคนของเราได้มีโอกาสสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นอย่างมากมาย ขณะที่ประเทศยากจนกลับไม่มีทางที่จะได้รับการสัมผัสหรือเรียนรู้แต่อย่างใด ในโลกมีคนจน มากกว่าคนมั่งมีเป็นจำนวนมาก ไม่ก่อให้เกิดความเสมอภาค

อีกประการหนึ่ง การสื่อสารในยุคนี้เป็นไปอย่างรวดเร็ว เป็นเครือข่ายที่ผูกโยงคนทั้งชาติไว้ด้วยกัน การติดต่อสื่อสาร การค้าขาย ความรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น สามารถกระทำได้อย่างรวดเร็วจึงน่าเป็นห่วงในเรื่องวัฒนธรรมที่แทรกซึมเข้ามาแบบไม่รู้ตัวและรับวัฒนธรรมนั้นๆ ซึ่งอาจจะดีและไม่ดีแตกต่างกันไป

การติดต่อกับชาย ถ้าเป็นเรื่องค้าขายติดต่อบริษัทราชการ ถ้าเป็นไปในรูปแบบของธุรกิจธรรมดาอย่ามัวมีอะไรให้เป็นปัญหา แต่ถ้าดำเนินการไปในแบบที่จะก่ออาชญากรรม การลักลอบค้ายาเสพติด การค้าประเวณี และอื่นๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดความไม่มั่นคงต่อประเทศชาติ

การเรียนรู้อย่างหนึ่งที่จะต้องปลูกฝังให้กับเยาวชนไทยคือ “รู้ก้ำม้นทันโลก” เพื่อสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนคนไทยเรียนรู้อย่างกว้างขวาง และหลากหลายในอันที่จะรู้เท่าทันของสภาพการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกใบนี้

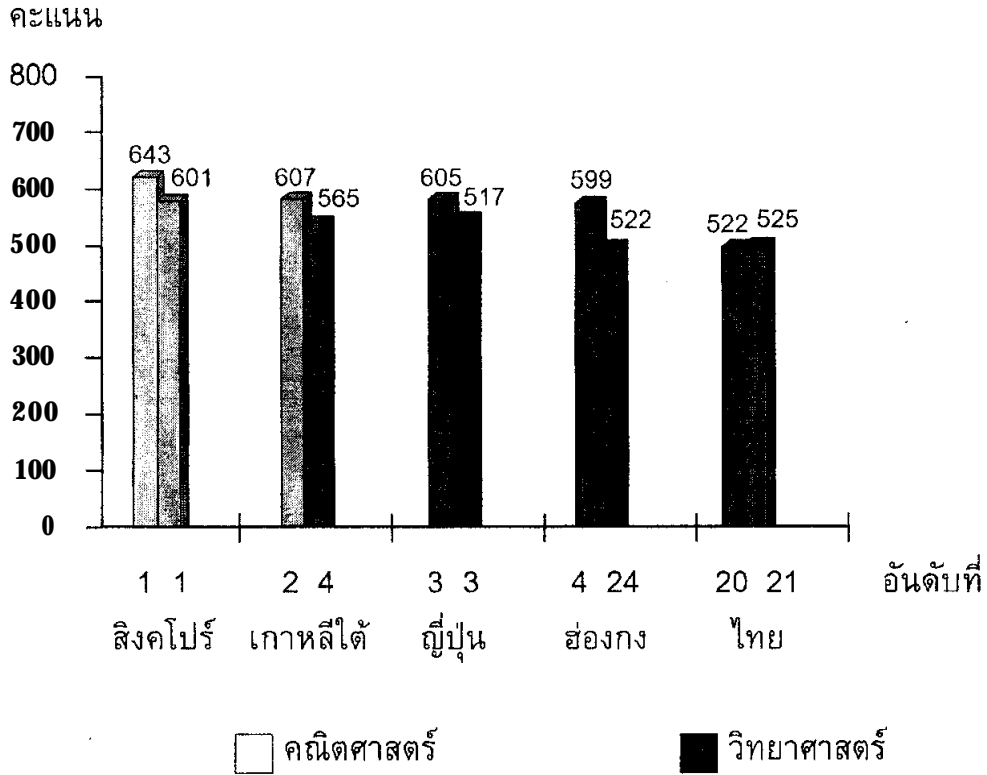
มองดูวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะมองในแง่สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ดูเหมือนว่าทุกสิ่งอยู่ในอาคารที่นำห่วยไป เคยได้ยินหลวงตามหาบัวท่านพูดว่า คนที่มีการศึกษาสูงกลับยิ่งเป็นตัวทำลายให้ประเทศชาติเสียหายยิ่งกว่าตาสีตาสาที่อยู่ตามบ้านนอกคอกนาเป็นผู้ที่ไม่รู้หนังสือมากเสียอีก จึงเป็นเรื่องที่น่าคิดในคำพูดและความหมายของหลวงตา

ถ้าเราไม่เร่งพัฒนาตนเอง พัฒนาประเทศชาติด้วยการศึกษาที่เข้มแข็งแรงแล้ว เราคงจะตกขอบจากโลกใบนี้ และจะถูกเอาเปรียบจากประเทศที่มีอำนาจสูงกว่า บทความจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ประจำวันที่ 18 ตุลาคม 2543 ได้พูดถึงบริษัทวิจัยของสิงคโปร์ ชื่อ “ชาวกรองยุทธศาสตร์” ทำนายว่าในอีก 10 ปีข้างหน้า การศึกษาไทยจะล้าหลังบรรดาประเทศเพื่อนบ้านในเอเชีย เพราะระบบการศึกษาของไทยไม่ได้เตรียมรับการมาถึงของยุคใหม่ ยังใช้ระบบท่องจำเป็นอุปสรรคต่อการริเริ่มสร้างสรรค์ และบั่นทอนความสามารถในการแข่งขันในทางเศรษฐกิจ

อีกสิ่งหนึ่งที่สะท้อนความล้าหลังของการศึกษาไทยคือผลการสำรวจของนิตยสารเอเชียวิก เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยในเอเชีย มหาวิทยาลัยไทยถูกลดอันดับมาโดยลำดับ มหาวิทยาลัยที่ดีที่สุดของไทยติดแค่อันดับที่ 51 ของเอเชีย

แต่ก็ยังมีนักการศึกษาของไทยยอมรับเป็นความจริงเพียงครั้งเดียว ถึงแม้ว่าบางวิชา เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และคอมพิวเตอร์อาจจะล้าหลังประเทศเวียดนามอยู่บ้าง แต่คุณภาพการศึกษาของไทยก็ไม่ด้อยไปกว่าสิงคโปร์และจะเทียบเท่ามาเลเซียในอีกห้าปีข้างหน้า (สกศ. 2543 : 15) และก็ไม่ทราบว่ามีนักการศึกษาของไทยท่านนี้จะพูดปลอบใจคนไทยด้วยกันเองหรือเปล่า แต่ก็น่าเป็นห่วง ตราบใจที่นักการเมืองในระบบประชาธิปไตยยังพยายามแก่งแย่งหาผลประโยชน์ใส่ตัว แม้แต่การจัดการศึกษาซึ่งถือว่าเป็นงานชิ้นโบว์แดงของประเทศ แต่ดูเหมือนว่าทุกคนให้ความสนใจกันน้อย

แผนภูมิ 1
คะแนนทดสอบวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์
ของประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ระบบการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ 2540 หน้า 37
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สภาวะการศึกษาไทย ปี 2540
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง กทม. 2541

